

A MAGÁNJOGI KODIFIKÁCIÓK NÉHÁNY TANULSÁGÁRÓL

VÉKÁS Lajos*

E kötet Ünnepeltje kiemelkedő felsőbbírószági ítélkező és ítélőtáblai elnöki tevékenysége mellett jelentős mértékben járult hozzá magánjogi elméletünk megújulásához. Ezzel kapcsolatban elegendő a diszciplína általános részét összefoglaló kitűnő tankönyvére utalni, amelynek átdolgozott új kiadása a közelmúltban jelent meg.¹ Lábadý Tamás mindezek mellett tevékenyen részt vett a 2013. évi V. törvénnyel elfogadott új Polgári Törvénykönyv megalkotásában is. A Szerkesztőbizottság nagyhatású tagjaként és a deliktuális kártérítési felelősségi szabályok első normaszövegének kidolgozójaként végzett munkájának nyomát őrzi a 2013-ban elfogadott kódex. Köszöntésünk témáját is a másfél évtizedes kodifikációs tapasztalatok adják. Azok közül a gondolatok közül foglalunk itt össze néhányat, amelyek az új törvénykönyv koncepciójának megalkotásához vezető úton ötlöttek fel a szerzőben.

1. A magánjogi kodifikációk jellegzetes vonásai és értékei

A magánjogi kodifikáció csillagóráit a 19. században számlálták. E században vette kezdetét a mai értelemben vett kodifikáció, ekkor születtek a nagy klasszikus törvénykönyvek. A felvilágosodás szellemében fogant két kódex: 1804-ben a Code civil (Code Napoléon), 1811-ben az osztrák ABGB indította a sort; s 1896-ban a német törvény (BGB) csatlakozott hozzájuk. Közben 1881-ben elkészült a svájci Kötelmi jogi Törvény (Obligationenrecht), amelyet azután 1911-ben összehangoltak az 1907-es, 1912-ben hatályba lépő nagysikerű, a magyar magánjog fejlődésére is hatást gyakorló átfogó törvénykönyvvel (Zivilgesetzbuch). E kódexekből kiindulva, sőt ezeket mintául véve készültek azután Európában, Latin-Amerikában és Ázsiában a század, majd a 20. század

* Professor emeritus (ELTE ÁJK), akadémikus.

¹ LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, Szent István Társulat, 2013. 258. p.

törvénykönyvei.² Részletekbe menő történeti szemle nélkül is megállapíthatjuk a magánjogi kodifikáció legfontosabb jellegzetes vonásait és mai értékét.

I.1. A kódexek egyik bevallott célja a normaanyag értékelő felülvizsgálata, megújítása, a megváltozott életviszonyokhoz igazítása és hosszabb időtartamra történő rögzítése. A kodifikáció ebben az értelemben nem a jog sajátossága. Hasonló értékelő tevékenység és annak rögzítése időről-időre végbemegy az emberi együttélést szabályozó egyéb normák világában is. Ez az értékelési folyamat szabályok vagy kánonok kialakulásában és alkalmanként kódexben történő rögzítésében csúcsosodik ki. A kánon szó antik jelentése: „kötelező erejű és rögzített” szabály. A kánon kifejezést az ókorban csak a társadalmi együttélést és közösségi cselekvést szabályozó fundamentális jelentőségű normákra alkalmazták.³ Manapság egyes szakmák vagy hivatásrendek etikai kódexéről is beszélünk.

Kevésbé kötöttek és korlátozottabb hatókörrel rendelkeznek, mégis hasonló értelemben foghatók fel az emberi szellem alkotásait értékelő kánonok. Az *irodalmi kánonok* például valamely közösségben irányadónak tekintett alkotások és értelmezések összességét jelentik.⁴ Az irodalmi kánon megállapítja egy adott közösség irodalmi alkotásokra vonatkozó aktuális értékrendjét és értelmezését; gyakran irodalomtörténeti összefoglaló munkákban rögzített formában is megjelenik, adott esetben az iskolai kötelező tananyagot is kijelöli, vagy legalábbis döntően befolyásolja.

Ugyanez az értékelő normaképzés *művészeti alkotásokkal* kapcsolatban is megtörténik. Ez utóbbira költői ihletésű, beszédes példát olvashatunk *Dante Isteni Színjátékában*, amelynek részleteit Babits Mihály fordításában idézzük.⁵ A Purgatórium Tizedik énekében a költő és lelki kísérelője a tisztítóűz előszobájából a valódi purgatóriumba lépnek. Vergilius a háromembernyi magasságú fehér márvány sziklafalba vésett, Isten alkotta domborművekre hívja fel Dante figyelmét; azok szépsége és drámai hatása mellett „nemcsak Poliklét, de a Természet [is] szégyenben maradna”. A három reliefen az alázat márványképei

² HAMZA GÁBOR: *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*. Budapest, Eötvös, 2009. 209–215., 224–229., 249–255., 287–290., 629–683.

³ JAN ASSMANN: A kánon – a fogalom tisztázása. In: JAN ASSMANN: *A kulturális emlékezet*. Budapest, Atlantisz, 1999. 103–120.

⁴ Az irodalmi kánon több szempontból történő megközelítését ld. SZEGEDY-MASZÁK Mihály: *Megértés, fordítás, kánon*. Bratislava, Kalligram, 2008. 468. p.

⁵ DANTE ALIGHIERI: *Isteni színjáték*. Budapest, Európa, 1968. Purg. X. 28–93.

láthatók; egy-egy történetet (storia) beszélnek el erről az emberi erényről, szembeállítva a gőgnek a teraszon megjelenített példáival.⁶

Az első kép – talán *Giotto* Capella degli Scrovegni-beli freskórészletéből véve a mintát – az egész reneszánsz festészet egyik legkedveltebb témáját, az angyali üdvözlést Lukács evangéliumában⁷ leírt jelenetét ábrázolja „annyi édes bájjal, hogy nem is néznéd néma köremeknek”. A második képi történet Dávidot jeleníti meg a Sámuel II. Könyvében⁸ szereplő jelenetben, amint „a Zsoltáros föltürközve táncol” a frigyszeikrény előtt, alázatosan, „s több volt királynál, s kevesebb, e táncsal”. S végül a mozgalmas harmadik kép és történet főszereplője a csapatai élén éppen csatába induló Traianus császár. „Büszke ménje előtt egy özvegy állt; [...] arcán mély fájdalom, s szemében könnyek fénye”; védelmet kér a császártól meggyilkolt fia ügyében. Traianus előbb a háború utánra akarja halasztani az igazságtevést az özvegy panaszáról, de kis vonakodás után megváltoztatja döntését, mert nem mehet addig a harcba, „míg lelkemen adósság súlya van; itt tart a Könyör törvénye”.⁹

Dante mindhárom reliefen a cselekményt, a történetet s a szereplők „látható beszédének”, dialógusának érzékletes képi megjelenítését emeli ki. Az örömhírt hozó Gábrriel arkangyal „Ave!” – látszott mondani néma szájjal”, [...] s Mária „mozdulata rávallott e szavakra: 'Ecce ancilla Dei' – s oly találón, mint viasznyomás valamely alakra”. A frigyládát „kísérők hét kórusra oszolnak; s ott két érzékem küzködött” – mondja Dante; „az egyik szól: 'Nem!' – a másik: 'De igen, dalolnak!' S a tömjénfüstöt is, mely föltüremlik köröskörül, sok jól utánzott ráncsal, az orr tagadja, s a szemek igenlik”. Traianus jelenete ugyancsak az alázatról és az igazságtételről pedig a maga egészében egy antik görög tragédiába illő drámai párbeszéd az özvegy és a császár között, akik előbb csak „szólni látszanak”, hogy aztán tényleg beszéljenek. A három relief megszólaltatásával Dante – a keresztény művészetben évszázadokon át kizárólagosan elfogadott statikus és merev ikonfestészet helyett – saját korának történetet elbeszélő, eseményt megjelenítő, jelenetet festő és egyben drámai hatású szakrális képzőművészetét kodifikálja, méghozzá márványköbe vésve az új kánont.¹⁰

Mutatis mutandis ugyanezt a célt szolgálja a jogi kodifikáció, mindenekelőtt a magánjogi kódexalkotás is: korszakváltást jelez, az életviszonyok megváltozására reagál, és hosszabb időre rögzíti az új korszak új normarendszerét. Ezzel

⁶ Vö. Richard LANSING (szerk.): *The Dante Encyclopedia*. New York, Garland, 2010.

⁷ Lk 1,28–38.

⁸ 2 Sám 4,14–23.

⁹ A jelenetet több képzőművészeti alkotás is megörökíti; ld. pl. Roger van der Weyden falikárpitját a Berni Történeti Múzeumban vagy Gustave Doré Dante-illusztrációjának 92. lapját.

¹⁰ Ivan NAGEL: *Gemälde und Drama – Giotto, Masaccio, Leonardo*. Frankfurt am Main, Suhrkamp, 2009. 51–59.

már jeleztük a magánjogi törvénykönyvek másik fontos attribútumát is: a *rendszeralkotás* igényét.

1.2. Rainer Maria Rilke így írt feleségének az 1907-es párizsi Őszi Szalon retrospektív Cézanne-kiállításán látott „Madame Cézanne vörös karosszékben” című portréről: „Mintha minden egyes részlet ismerné az összes többit.”¹¹

A magánjogi kodifikációk a horizontális életviszonyokat szabályozó normák átfogó, egységes rendszerének megalkotását tűzték ki célul. Egy kódex sikerének egyik fő feltétele, hogy minden normatétel – tartalmilag, fogalmilag és terminológiájában – összhangban legyen a törvénykönyv többi rendelkezésével. Az új magyar Polgári Törvénykönyvben több mint 15.000 normatétel harmóniáját kellett biztosítani. E követelmény megvalósításából adódó nehézségek illusztrálására itt mindössze egyetlen példát említünk: a „dolog” definiálásának következményeit a kódex szabályozási rendszerének számos helyén.¹² A „dolog”, a tulajdonjog tárgya fogalmának mikénti meghatározásától függ a birtok fogalma, a birtokvédelem funkcióképessége, a birtokátruházás és a tulajdonátruházás rendje, és e döntéssel összhangban kell koncipiálni például a szavatosságot és az engedményezést is. A német BGB és kiindulásképpen a svájci ZGB csak a birtokba vehető testi tárgyakat tekinti dolognak, és hagyományosan ez a felfogása a magyar magánjognak, így az új Polgári Törvénykönyvnek is. Ezzel szemben az angolszász magánjogok a tulajdonjog fogalmát a szűkebb értelemben vett dolgokon, azaz a birtokba vehető testi tárgyakon (ingókon és ingatlanokon) kívül kiterjesztik a vagyonértékű forgalomképes jogokra, az átruházható szerződési pozíciókra és a követelésekre is. Hasonló eredményre jut a francia és az osztrák magánjog is, amelyekben szintén tágabb dologfogalmat alkalmaznak. További kérdés, hogy ha egy kódex (történetesen az új magyar Polgári Törvénykönyv) a szűkebb értelemben vett dologfogalomra építi a tulajdonjog fogalmát és ennek megfelelően szétválasztja a tulajdonjog és az egyéb jogok átruházásának rendjét, az ún. idegen dologbeli jogokat (például a haszonélvezetet és a zálogjogot) kiterjesztheti-e jogokra és követelésekre is. Végső soron a dologfogalom meghatározásától függ a dologi és kötelmi jog külön kategóriagént történő kezelésének értelme is. Ha a törvénykönyv a tulajdonjogot a szűkebb értelemben felfogott dolgokra korlátozza, a kötelmi és dologi jogviszonyok közötti megkülönböztetés – legalább viszonylagos – értelmet nyer, széles dologfogalom mellett erről sem beszélhetünk.

A sikeres rendszeralkotás előnyeként említhetjük, hogy a kellően absztrahált és egymással harmonizáló normák sokkal inkább alkalmasak az életviszonyok

¹¹ Ld. Rainer Maria RILKE: *Briefe über Cézanne*, Hrsg. von Clara RILKE. Frankfurt am Main, Suhrkamp–Insel, 1983. 7.

¹² Vö. MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*. Budapest, Osiris, 2007. 44–55.

gyors változásainak követésére, mint az egymást sebesen kergető és a részletekben elvesző eseti jogszabályok áttekinthetetlen tömege. A kódex az általános és különös szabályok összehangolt rendjével, utaló normák alkalmazásával rövidítésekre ad lehetőséget, és ezzel csökkenti a szabályok számát. A *jogbiztonság* követelményét is hatékonyabban szolgálja egy színvonalasan megalkotott törvénykönyv, mint a törvényhozó napi buzgalma és a jogszabályok követhetetlen áradata. Egy kódex szilárdabb kereteket biztosít a bíróságok jogfejlesztő tevékenységéhez, az írott szabályok elkerülhetetlen hézagait kitöltő szerepéhez. A 19. században alkotott klasszikus magánjogi törvénykönyvek utóélete azt bizonyítja, hogy az életviszonyok változása miatt szükséges korrekciókhoz amúgy sem kell mindig és feltétlenül törvényhozói beavatkozás, a judikatúra képes a megfelelő átértelmezésre. Törvényhozásra csak valódi társadalmi, etikai, világnézeti változások miatt kell, hogy sor kerüljön.¹³ Világszerte ilyen nagy horde rejű kihívások elé állította például a családjogot a 20. század második felében végbement változások sora. A volt szocialista országokban pedig a magántulajdon jog újbóli elismerése és a piacgazdaság követelményei tették szükségessé a törvényhozói beavatkozást, adott esetben a magánjogi kodifikációt.

2. A magánjogi kodifikációk hatása a társadalmi viszonyokra

A magánjogi jogalkotásnak a társadalmi viszonyokra gyakorolt hatását – különösen a politikusok – szeretik eltúlozni. Az igazság ezzel szemben az, hogy a magánjogi kodifikációk csak kivételes történelmi korokban, rendszerint társadalmi forradalmak idején érintik a tulajdoni berendezkedés alapjait, és akkor is csak korlátozott mértékben és közvetett módon, például az öröklési rend meghatározásával befolyásolják az alapstruktúrát. Fustel *de Coulanges* a XII táblás törvények kapcsán állapítja meg: „Ha lehetséges is némelykor, hogy az ember politikai intézményeit hirtelen megváltoztassa, [...] magán-jogát csakis lassan és fokozatosan változtathatja meg. Ezt mind a római, mind az athénai jog története bizonyítja.”¹⁴ Indokolt tehát az óvatosság a magánjogi kodifikációk társadalmi következményeinek megítélésénél.

Annál jelentősebb a magánjog és a magánjogi kodifikáció szerepe a polgári társadalom hétköznapijaiban: lefekteti, és rendszerbe foglalva megszilárdítja a jogalanyok (az emberek és szervezeteik) egymás közötti, rendkívül szerteágazó személyi és vagyoni kapcsolatainak jogi normáit, és e körben: a horizontális

¹³ Ld. VÉKÁS Lajos: *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései*. Budapest, HVG-Orac, 2001. 17–19, 21–24.

¹⁴ FUSTEL DE COULANGES: *Az antik városállam* („Az ókori község” címmel 1883-ban megjelent tanulmány hasonmás kiadása). Budapest, Eötvös, 2003. 468. p.

kapcsolatokban jelentősen hozzájárul a jogbiztonsághoz. Ebben az összefüggésrendszerben lehet és kell értékelni az új magyar Polgári Törvénykönyv megalkotásának jelentőségét és várható társadalmi hatását is. Erre tanítanak a történelem tanulságos példái.

2.1. Az első példát a magyar polgári átalakulás hajnaláról idézzük. Kemény Zsigmond 1850-ben megjelent „Forradalom után” című tanulmányában egyetértéssel idézi Jeremy Bentham véleményét, aki szerint „a legnagyobb közjogi változások, a legáltalánosabb forradalmak az osztály és a szukcesszió kérdéséből támadnak. Hosszabb időt véve mértékül, a magánjog rendezése határozza el, hogy egy állam minő alkotmánnyal bírjon, s hogy az arisztokrácia, demokrácia vagy szocializmus és a mindent feloszlató elméletek vegyék át a közügyek vezényletét.”¹⁵ Ez a megállapítás igaz, de itt a „magánjog rendezése” alatt nem a jogalanyok horizontális viszonyait rendező magánjogi szabályokat: a magánjogi kodifikáció tulajdonképpeni tárgyát, hanem a társadalmi berendezkedés alapját jelentő tulajdoni viszonyok mikénti rendezését kell érteni. A tulajdoni berendezkedés jogi alapjait ugyanis sohasem magánjogi szabályok, hanem közjogi törvények fektetik le. Így volt ez a Kemény szeme előtt lebegő 1848. évi áprilisi törvényekben is. A polgári társadalom alapjainak lerakásához, nem utolsósorban a Széchenyi István által is követelt üzletszerű hitelélet megindulásához és hatékony hitelbiztosítéki jog megteremtéséhez feudális kötöttségektől mentes, árujellegű, forgalomképes földtulajdon létrehozására volt szükség. Mindezek érdekében elsőként közjogi természetű törvényeket kellett alkotni. Az 1848. évi IX. törvénycikk az úrbéri szolgáltatások eltörléséről, azaz a jobbágyfelszabadításról és az örökváltság (kártalanítás) kilátásba helyezéséről rendelkezett, a XV. törvénycikk pedig az ősiséget törölte el. S ez utóbbi törvény rendelte el polgári törvénykönyv megalkotását is.

Közjogi és magánjogi szabályozás társadalmi hatását vizsgálva hasonló következtetésre juthatunk a közelmúlt történelmének példái alapján is. Sem a 20. század közepén alkotott, tömeges államosítást jelentő drasztikus törvények, sem az ellenkező eredményre vezető 1990 utáni privatizációs törvények nem tartoznak a magánjoghoz, és így nem képezik a magánjogi kodifikáció tárgyát sem. Ezek mind közjogi törvények voltak. Az előbbieket egyenesen a polgári társadalom (és egyúttal a magánjog) létalapját: a magántulajdont szüntették meg, az utóbbiak pedig – jól-rosszul – azt állították vissza.

A társadalmi berendezkedés alapjait is érintő hatása lehet a *törvényes öröklés* magánjogi szabályozásának, adott esetben az erre vonatkozó magánjogi kodifikációnak. Ilyen következménye volt a francia forradalom törvényhozása-

¹⁵ KEMÉNY Zsigmond: Forradalom után. In: KEMÉNY Zsigmond: *Változatok a történelemre*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982. 228–229.

nak, amely eltörölte az elsőszülött gyermek privilegizált törvényes öröklési státusát, helyette bevezette a gyermekek egyenlő öröklési részesedését, és ezzel közvetlenül járult hozzá a nagybirtokok lebontásához. Ezt az elvet alapjaiban elfogadta a *Code civil* is. Jogos büszkeséggel írta Napóleon bátyjának, Joseph nápolyi királynak (1806–1808) a következőket: „Vezesd be Nápolyban a *Code civilt*, és ami nem szít hozzád (tudniillik a nagybirtok), rövid pár év alatt bomlásnak indul. Ez jó a *Code civilben*, [...] ez fogantatá velem a kódexet. S ezért mondta egy angol diplomata: a franciák megpuhultak örökösödési rendszerük miatt.”¹⁶ Hasonlóan társadalompolitikai célra alkalmazta (ráadásul visszaélés-szerűen) száz évvel korábban Anna angol királynő a törvényes öröklés eszközt. 1703-as törvénye az anglikán vallású birtokos osztály megerősítése érdekében a katolikus örökhagyók utáni öröklés esetére (de csak ezekre a hagyatékokra) a fiú utódok egyenlő örökrészét írta elő, az ellenkező végintézkedés kizárásával, az anglikán családokban viszont fenntartotta az elsőszülött kizárólagos öröklését.¹⁷ Az örökösödési rend természetesen csak közvetett módon érinti a társadalom alapjait, hiszen örökölni a magántulajdonban tartható vagyontárgyakat lehet. A tulajdoni berendezkedés megteremtése pedig – amint az imént röviden kifejtettük – közjogi normák feladata.

2.2. A magánjogi törvénykönyvalkotás és kodifikáció előbbiekben körülhatárolt, a horizontális viszonyokban jelentkező jelentős társadalmi szerepének illusztrálására a jogképesség fogalmának megalkotását és alkalmazását hozzuk fel példaként. A jogképesség elvont kategóriája alapvető előfeltétele a magánjogi szabályozásnak. A polgári magántulajdonra épülő társadalmak magánjogaiban a tulajdonosi minőség lehetőségét fejezik ki – absztrakt formában – ezzel a kategóriával. Az 1811-es osztrák kódex 16. §-a a felvilágosodás fogalomkészletével ezt a következőképpen fogalmazza meg: „Minden embernek veleszületett jogai vannak, amelyek már a józan észből is következnek, és ezért minden ember személynek tekintendő.” A 20. század magánjogtudománya a jogképesség általános kategóriájára építve kidolgozta azután az emberi személyiség magánjogi védelmét is. A magyar kódextervezetek közül már az 1915-ös ún. Bizottsági szöveg 17. §-a kimondta a következőket: „Mindenkinek joga van arra, hogy a törvénynek és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy ebben őt senki se háborítsa.”¹⁸ Az Országgyűlés által

¹⁶ Idézi GROSSCHMID Béni: *Magánjogi tanulmányok*. Budapest, Politzer Zsigmond és Fia, 1901. 5–6.

¹⁷ Ld. GROSSCHMID i. m. 343.

¹⁸ A maga korában szinte páratlanul korszerű és rendkívül kifejező módon megfogalmazott szabályt szó szerint átvette az Mtj. 107. §-a, és tudatosan beépítettük a 2013. évi V. törvénynek a személyiségi jogok általános védelmét kimondó 2:42. §-ába is.

a törvényszöveg felülvizsgálatára kiküldött Bizottság „a személyiség jogának megsértése elleni jogvédelem általános elvi szabályához” fűzött indokolásban kiemelte: „Kíváncsok [...], hogy a személyiség joga, mint abszolút jog, pozitív irányban is meghatározassék.”

2.3. A magánjogi kodifikáció fontos szerepet játszhat államok és államszövetségek egységének megteremtésében és megszilárdításában.

2.3.1. A közjogilag már egységes *nemzetállam* Franciaország, majd a 19. század utolsó harmadában a szintén azzá váló Olaszország és Németország valódi belső jogi homogenitásának megteremtéséhez elengedhetetlen volt a partikuláris magánjogi rendszerek megszüntetése. Ennek leghatékonyabb eszköze a magánjogi kodifikáció volt. Ezt a szerepet tulajdoníthatjuk a *Code civil*nek, az első olasz *Codice civile*nek (1865) és a német *BGB*nek egyaránt. Ezeknek a kódexeknek a létrejöttében egyik fő mozgató tényező volt a nemzetállami egység megteremtése a magánjog szférájában is. Hasonló szerepet játszott az *állami egység* megteremtésében a közös magánjogi törvénykönyv a nem nemzeti alapon szerveződött államokban is: a kantonális berendezkedésű Svájcban (1883, 1912) vagy a viszonylagos önállósággal rendelkező részállamokat egyesítő Habsburg birodalomban is.¹⁹

2.3.2. A *Habsburg birodalmi jogegységesítésnek* külön említést érdemlő fejezete az osztrák polgári törvénykönyv (ABGB) és Magyarország viszonya.²⁰ Ez a kapcsolat szerencsétlen csillagzat alatt kezdődött: a Bach-korszakban császári pátenst vezette be Magyarországon 1853. május 1-jei (Erdélyben szeptember 1-jei) hatállyal az 1811-ben alkotott osztrák polgári törvénykönyvet. Ez a törvénykönyv korszerű magánjogot kodifikált. Ha nem is tekinthető annyira sikerültnek, mint kortársa, a polgári forradalom lendületében 1804-ben született francia *Code civil*, mindenképpen sokkal alkalmasabb jogi keretet biztosíthatott volna a hazai polgári átalakuláshoz, mint az akkori magyar jog. Az oktrojált hatálybaléptetés azonban rányomta bélyegét az osztrák kódex magyarországi sorsára. A szabadságharc megtorlásának jajszavai közepette a magyarok

¹⁹ Ld. Franz WIEACKER: Der Kampf des 19. Jahrhunderts um die Nationalgesetzbücher. In: Franz WIEACKER: *Industriegesellschaft und Privatrechtsordnung*. Frankfurt am Main, Fischer Athenäum, 1974. 79–86.; Karsten SCHMIDT: *Die Zukunft der Kodifikationsidee: Rechtsprechung, Wissenschaft und Gesetzgebung vor den Gesetzeswerken des geltenden Rechts*. Heidelberg, C. F. Müller, 1985. 34.; vö. VÉKÁS (2001) i. m. 21.

²⁰ Ld. VÉKÁS Lajos: Az osztrák Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjog fejlődésére. In: RÁCZ Lajos (szerk.): *A német-osztrák jogterület klasszikus magánjogi kodifikációi*. Budapest, Martin Opitz, 2011. 21–33.

a kódexre is úgy tekintettek, mint az idegen hatalom erőszakának egyik eszközére. Várták az alkalmat, hogy lerázzák magukról a kényszerrel bevezetett idegen törvényt, és visszatérjenek saját, évszázadok alatt szervesen fejlődött, bár a kezdődő polgári kor igényeinek kielégítésére elégtelen magánjogukhoz. Az 1859-es Solferino melletti súlyos vereség után meggyengült császári hatalom egyezsége kényszerült Magyarországgal. Az 1861-ben kibocsátott Októberi Diploma jelentette az első lépést a kiegyezéshez. Egyidejűleg rendelkezett a császár arról is, hogy „a magyar nemzet jogfelfogásának megfelelő alapon működő ideiglenes igazságszolgáltatási rendszert kell létrehozni”. Ennek érdekében gróf *Apponyi* Györgynek, az 1860-ban visszaállított Curia elnökének vezetésével nagy létszámú bizottságot küldött ki. Az így megalakult Országbírói Értekezleten a Curia és a Hétszemélyes Tábla bíráin kívül egyetemi tanárok, politikusok és ügyvédek vettek részt. A konferencia 1861. január 22. és március 4. között ülésezett, és arról kellett döntenie, hogy miként állíttassék helyre, illetve egészítsék ki a régi magyar jog. Noha az Országbírói Értekezlet által kiküldött előkészítő szakértői albizottság az osztrák törvénykönyv ideiglenes hatályban tartására tett javaslatot, az Értekezleten résztvevők többsége visszaállította hatályába a régi magyar magánjogot, és – néhány kivétellel – hatályon kívül helyezte az osztrák kódex szabályait a kapcsolódó törvények többségével együtt. Ez a döntés nem vonatkozott Erdélyre, ahol az osztrák törvénykönyv hatályban maradt. Az Országbírói Értekezleten elfogadott Ideiglenes Törvénykezési Szabályok a polgári törvénykönyv megalkotásáig maradtak volna hatályban. Az ideiglenes rendelkezések kibocsátásához az Országgyűlés mindkét háza hozzájárult, de – azok ideiglenességét hangsúlyozandó – formális parlamenti elfogadásra nem került sor. A császár hozzájárulása után a Curia 1861. június 23-i ülésén kihirdették az ily módon megalkotott rendelkezéseket, azokat közzétették a hivatalos lapban, és írásban közölték a bíróságokkal. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok 1861. július 23-án léptek életbe, és többségük – rációval az ideiglenesség fenn hangoztatott szándékára – kereken száz évig, 1960. május elsejéig hatályban volt. Mégis, 1861-ben a régi magyar magánjog hatályát csak elvben állították teljesen vissza. Fontos császári pátensek, például az 1852-es ösiségi pátenz egyes részeit, továbbá bizonyos ausztriai törvényi szabályokat, mint például a szellemi tulajdon védelmét szolgáló rendelkezéseket fenntartották hatályukban. A legjelentősebb és egyben a legmaradandóbb hatású hatályában fenntartott osztrák jogszabály az 1855. december 15-én kibocsátott telekkönyvi rendtartás volt. Az osztrák telekkönyvi rendszer a maga alapvető elveivel (közhitelesség, konstitutivitás stb.) lényegét tekintve 1973-ig változatlanul érvényesült, sőt fő vonalaiban máig él Magyarországon. A telekkönyvi rendtartás szabályaival együtt hatályban maradtak magának az osztrák törvénykönyvnek azon rendelkezései is, amelyek összefüggtek a rendtartással, és bejegyzett ingatlan tulajdonjogának telekkönyvi elidegenítését, il-

letve megszerzését érintették. Ráadásul az osztrák magánjogi kódex befolyása még évtizedeken át távolról sem korlátozódott az ingatlanok dologi jogára.²¹ A bíróságok – tartalmilag – rendszeresen alkalmazták az osztrák törvénykönyv rendelkezéseit ingók dologi jogi problémáinak megoldásához és kötelmi jogi kérdéseknél is. Új kommentárok is megjelentek a maga egészében már évek óta hatályban nem lévő törvénykönyvhöz, és az még a két világháború között is az egyetemi jogi oktatás részét képezte.

2.3.3. Az imént tárgyaltakhoz hasonló gyökerű jelenség, a független állami létet megszilárdító magánjogi kodifikáció tanúi voltunk a Szovjetunió felbomlásakor. Az önállóságukat ismét elnyert államok függetlenségüket saját magánjogi kódex megalkotásával is meg kívánták erősíteni. Ezért siettek a 20–21. század fordulóján magánjogi kódexet alkotni a függetlenné vált egykori tagköztársaságok, legelsőként a balti államok. Észtország és Litvánia új magánjogi törvénykönyvet alkotott, Lettország a szovjet megszállás előtti kódexét újíttatta fel és léptette ismét hatályba.

2.3.4. Az *Európai Unió* szintén elindult az egységes magánjog megteremtésének útján. Az Unió szervei – irányelvekkel és rendeletekkel – egyelőre csak a magánjog egyes részterületein (szellemi alkotások joga, védjegyjog, társasági jog, fogyasztóvédelmi szerződési jog) harmonizálják a tagállamok jogát; határozott törekvésük viszont a szélesebb körben megvalósítandó jogegységesítés, mindennek előtt a szerződési jogban. E célkitűzés megvalósítása érdekében nemzetközi tudós-csoportok alapozó tervezeteket is készítettek: Principle of European Contract Law (PECL),²² Draft Common Frame of Reference (DCFR),²³ és elkészült egy uniós rendelet-tervezet egy európai adásvételi jogról is: Common European Sales Law (CESL).²⁴ Az Európai Unió egységes magánjogának megvalósítása mindezekkel együtt ma még csak nagyon távoli lehetőségként kezelhető.

²¹ Ld. SZLADITS Károly: *A magyar magánjog*, I. kötet. Budapest, Grill Károly, 1941. 95–97.

²² Ld. Ole LANDO – Hugh BEALE (szerk.): *Principles of European Contract Law*. (Part I and II, Combined and Revised). The Hague–London–Boston, Kluwer Law International, 2000. 561. p.; Ole LANDO – Hugh BEALE – Eric CLIVE – André PRÜM – Reinhard ZIMMERMANN (szerk.): *Principles of European Contract Law* (Part III). The Hague–London–New York, Kluwer Law International, 2003. 291. p.

²³ Ld. Christian VON BAR – Eric CLIVE (szerk.): *Principles, Definitions, Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. München, Sellier European Law Publisher, Full edition in 6 volumes. 2009.; vö: VÉKÁS Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog*, 2010/1. 3–12.

²⁴ Ld. Reiner SCHULZE (szerk.): *Common European Sales Law (CESL). Commentary*. Baden-Baden, Beck–Hart–Nomos, 2012. 780. p.; *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht* (tematikus szám). 2012/20. 687–939.; SZILÁGYI Ferenc: Az Európai Bizottság közös európai adásvételi jogról szóló rendeletjavaslatának kontextusa és egyes alapkérdései. *Magyar Jog*, 2013/1. 8–26.